

Den Nye Dialog 111

Skrevet af Tom Thygesen

Fredag, 09 Maj 2008 09:28

Jes Bertelsen – bevidsthedsforsker eller spirituel befamler?

Jes Bertelsen og hans Vækstcenter i Nr. Snede har vakt ny debat. Tilhængere vil indføre hans metoder i Folkeskolen. Hvem er den spirituelle mester fra Nr. Snede, og hvad vil han?

Dr.phil Jes Bertelsen er en kontroversiel figur. Ikke blot, fordi han er beskyldt for at starte en new age-religion, eller fordi hans tilhørssted, "Vækstcentret", er kaldt en "sekt". Mere fordi en tidligere elev af Bertelsen, etnografen Anette Leleur, i forbindelse med succesforfatteren Peter Høegs bog "Den Stille Pige" i 2006 rejste en stærk kritik af både Høegs bog og Jes Bertelsen. Hun mente, at Jes Bertelsen på usund vis ønskede at påvirke børn åndeligt, hvilket hun betegnede som "en slags spirituel pædofili". Samtidig anklagede hun Høegs bog for at promovere Bertelsens åndelighed og "spirituelle pædofili". Endelig har Anette Leleur og andre – den såkaldte Infogruppe – kritiseret Foreningen Børn og Eksistentiel Intelligens, FBEI, for at være et Vækstcenter-projekt, som via konferencer søger at få Bertelsens åndelige teknikker indført i Folkeskolens undervisning 1.

Human Potential Movement – terapeutisk selvaktualisering

Skal man have overblik over, hvad Jes Bertelsens lære er, kan det hjælpe at betragte den som en del den såkaldte Human Potential Movement, HPM. Det er en særlig gren af new age-strømningen, der opstod i 1960'erne. Ambitionen for HPM er at åbne det, Abraham Maslow mente var individets højeste mål – selvaktualiseringen. Det sker ikke ved at udrede en belastet persons traumer og fortid, men ved at fokusere på en rask persons her og nu for at optimere trivsel og virkeliggøre hans indre muligheder for et godt liv. HPM vægter psykologisk vækst for at befri en fra omverdenens forventninger, undertrykkelser osv. – fx seksuelle hæmninger, skyldfølelse og selvtvivl. Man skal væk fra hverdagens trivielle rutiner og realisere sig selv som en helhed af egne intellektuelle, kreative, følelsesmæssige og ofte også spirituelle potentialer, der skal integreres i ens egen unikke personlighed.

Selvudviklingsprocessen vender sig altid fra et udgangspunkt, hvor man formodes at være uautentisk og bestemt af en ydre menneskegruppe, og hen til et gyldent slutpunkt, hvor man har fundet og realiseret sit "autentiske selv" – ofte forbundet med en følelse af enhed med kosmos.

Bertelsens lære om selvudvikling

Jes Bertelsens praksis og teori følger modellen fra Human Potential Movement. Det kedelige udgangspunkt for selvudviklingen hedder jeget (og personaen), mens det spændende endepunkt hedder selvet hos Jes Bertelsen og C.G. Jung (hos Jes Bertelsen hedder det tillige "Det åbne felt" eller "mesterfeltet"). Jeget er opmærksomhedens fokuspunkt, centret for ens tanker, følelser, vilje og handlinger, og tidshorisonten er kroppens levealder, 70-80 år. Uoplyste tror, at jeget er personlighedens centrum. Men som i Jungs psykologi handler det om at erkende, at selvet er psykens sande centrum, og om på positiv og integrativ måde at komme i kontakt med dette. Selvet er simpelthen psyken i dens balancerede og samvirkende helhed, og heraf er jeget kun en komponent, et organ blandt andre organer. Ifølge Bertelsen er selvets tidshorisont 3000 år, og det er grundet på en højt udviklet bevidsthed og kærlighed.

Vejen til at nå denne balancerede helhed og dens højere bevidsthed går via en individuation - en rejse gennem ens psykes dybere lag, hvor man møder forskellige, oprindeligt ubevidste, psykiske instanser af mere eller mindre autonom art, såkaldte arketyper, som skal erkendes og integreres i psyken. Blandt sådanne arketyper er de sider, man frastødes af og nægter at vedkende sig hos sig selv (arketyper Skyggen) samt mandens kvindelige sider (Anima) eller kvindens mandlige ditto (Animus). Selvet er dog stadig bundet til personen, men realiserer man selvet, opdager man ifølge Bertelsen måske et kosmisk og tidløst aspekt – Det åbne felt. Endelig kan man i glimt nå bevidsthedens yderste punkt, Enheden, hvor man har så høj en energi- og bevidsthedskoncentration, at man er sammensmeltet med altet, og det formodes man slet ikke at kunne leve med i længden.

Bertelsens lære om chakraerne

Denne udviklingsproces fra jeget mod selvet, mod det åbne felt og i sidste instans mod Enheden finder for Bertelsen sted gennem integration af forskellige indre energicentre, de såkaldte chakraer. Det er energetiske centre, som skal befinde sig i menneskets ubevidste, men dog anskueliggøres i dets (reichianske) "muskelpanser" fra underlivet til hovedtoppen 2.

Læren om disse chakraer stammer fra den indiske esoterik – tantraen – som placerer dem op langs ryggraden, men Bob Moore og Jes Bertelsen bygger især på orientlisten John Woodroffes og teosoffen C.W. Leadbeaters udgave af chakra-systemet. Hvert chakra er et center for åndelige energier knyttet til en farve og et udstrålende lyslegeme, en aura, som klarsynede – som Bertelsen selv – formodes at kunne se. Og for hvert chakra op mod issen bliver energien stadig mere åndelig og sublimeret. I den hinduistiske kashmir-shivisme forestiller man sig, at ryggraden har to poler, den materielle og kvindelige pol, Shakti, der ligger som en sammenrullet slange, kundalini, ved ryggradens rod. Og den åndelige og mandlige pol, Shiva, som befinder sig øverst. Målet er at få Shakti og Shiva til at danne en dynamisk spænding og meditativt rejse kundalini-slangen fra Shakti-polen op til Shiva-polen. Det kan ske via sex mellem en mand (der agerer Shiva) og en kvinde (der agerer Shakti), men det kan også foregå rent meditativt.

Lidt mere udførligt: 1. chakra, rodcentret, nær kønsorganerne, repræsenterer det bundne, solide og materielle, knyttet til elementet jord og farven rød. 2. chakra, bugcentret (Hara), sidder ved navlen og står for det nydende, rytmiske og nærværende og for adgangen til det kollektive ubevidste samt for det æteriske, vand og orange. 3. chakra, solar plexus-centret, sidder netop ved solar plexus og repræsenterer det brændende og lidenskabelige og forandring og katarsis. Det er knyttet til det astrale, ild og gul. 4. chakra, hjertecentret, sidder ved brystet og står for flyvning, frihed og de ædle følelser som uselvisk kærlighed samt for det mentale, luft og grøn. Her formidles overgangen fra jegets til selvets sfære.

Bertelsens lære om den højere bevidsthed

At vokse op og blive dannet vil ifølge Jes Bertelsen sige at udvikle sine fire første chakraer. Bliver hjertechakraet udviklet optimalt, og er alle de fire chakraer afstemt i perfekt balance med hinanden, har man udviklet sit jeg optimalt og dermed bevidstheden om forskellighed. Man formår at tænke i kategorier, modstillinger og differentieringer samtidig med, at psyken er i rimelig balance. Denne proces sker ved terapier såsom psykoterapi, drømmetydning, dybdepsykologisk meditation via Jungs begreb om "aktiv imagination" (hvor man via bl.a. visualiseringer fordyber sig i sine arketyper osv.) samt energetiske meditationer over sine chakra-energi, ikke mindst de såkaldte "chakra-afbalanceringsøvelser", især meditative åndedrætsøvelser, hvor ud- og indåndingsluften skal cirkuleres gennem de forskellige nedre chakraer via et særligt system, så chakra-energiene kommer i balance.

Udviklingen er derpå at aktualisere de tre sidste chakraer og nå en tilstand af oplysthed, hvor man er nået hinsides – dvs. trans- – modstillingerne og alt muligt (man er trans-logisk, trans-personlig, trans-dual osv.), og kosmos forener sig med én. Som Hanne Bertelsen poetisk har formuleret det: "Vi fejer og pryder vores hus, og så sætter vi os og venter på, at det guddommelige skal tage bolig i os." Denne sidste selvguddommeliggørelses-proces, der nås gennem bevidsthedsudvidende meditation (især dzogchen-meditation)), bøn og mystik, bl.a. i Jes Bertelsens særlige version af den østligt-ortodokse kirkes ikon- og bønsmystik, er kun for personer, som Jes Bertelsen personligt har udvalgt. 5. chakra, halscentret, står for kosmiske lyde og hellige tilstande uden for tid og rum – og farven blå. 6. chakra, pande- eller pinealcentret, sidder midt i hjernen og repræsenterer kosmisk lys og det spirituelle – og farven indigo-violet. 7. chakra, kronecentret, sidder over issen og har med den endegyldige transcens og illumination at skaffe, det transpersonlige.

Individets optimering – Bertelsens teosofisk og tantrisk prægede version af Jungs individuationsproces – er ikke kun et individualistisk terapeutisk projekt. Individets udvikling antages nemlig at påvirke hele det kollektive felt, og omvendt. Maksimalt oplyste personer – Kristus eller Maitreya Buddha – kommer således snart igen og sørger for selvets realisering hos flest muligt. Dermed helbredes og uddødeliggøres mennesket. Det er Selvets almengørelse – eller sagt med en mere velkendt term - the new age.

Kritik af Jes Bertelsens spiritualitet

En af Danmarks mest respekterede jungianske terapeuter (eller "analytiske psykologer", som de kalder sig selv), er cand.mag. i religionshistorie Pia Skogemann. I dagbladet Politiken anmeldte hun den 2. november 1991 Jes Bertelsens bog "Bevidsthedens befrielse ved meditativ indsigt i bevidsthedens kilde" (1991). Her slår hun ned på Jes Bertelsens tendens til at lade sit projekt ligge hinsides kritisk bedømmelse. Det rejser et eksistentielt spørgsmål, mener hun, og fortsætter: "Hvad er det for en ånd og for et menneskesyn, der træder frem som resultat af at have fulgt den anviste vej i en snes år? Er talen

om den 'evolutionære nødvendighed' og førerskabet ved de oplyste (som altid i den kosmiske kærligheds og den absolutte sandheds navn) tillidsvækkende? Det lugter ikke bare af et elitært menneskesyn, men af et ånds-totalitært system."

I tidsskriftet IKON no. 3 (juni 1993) rejste stud.mag. Michael Jahn og psykoanalytiker Cyril Malka en omfattende kritik. Eksempelvis skrev Malka, at Jes Bertelsen på farlig vis sammenblander seriøs terapi med spiritualitet og drømmeri. I terapien dukker fortrængninger op knyttet til angst, men over denne virkelighed lægges en ny meditativ virkelighed, som ikke kan skelnes fra fantasi. Og den, der opstiller den nye virkelighed, er terapeuten selv – først som vejleder, dvs. terapeuten får rollen som præst. Eller terapeuten bliver dernæst ligefrem den, "som kontrollerer krop, sind, symboler og patientens fantasi og virkelighed. På dette trin er terapeuten blevet guddommelig eller endda...Gud selv!" ("Når angsten bliver et symbol", IKON no. 3, s. 11).

Måske farligt for børn

IKON bad Vækstcentret svare på kritikken, og det gjorde to af de mere fremtrædende fra Vækstcentret, lektor Neel Fasting og cand.mag. Michael Stubberup. De følte sig ikke ramt af Malkas ellers dybtgående kritik, men medgav, at Bertelsens teknikker ikke er ufarlige for uforberedte: "Før man har god jordforbindelse i det konkrete liv, før man kan forbinde kærlighed og seksualitet, og før man kan udtrykke emotioner og chok og kan rumme dem, skal man ikke begive sig ud på denne vej [med drømmetydning og chakraøvelser, red.], fordi man da for let kommer i ubalance. Så terapeutiske bearbejdnings er en forudsætning, og denne bearbejdning bør foregå hos professionelle terapeuter, ikke hos Jes Bertelsen." ("Et svar fra Vækstcenteret", IKON no. 3, s. 15). Jes Bertelsens dengang fremmeste tilhængere anerkender altså, at man helst bør have været i professionel terapi for at gøre brug af Jes Bertelsens dybdepsykologiske teknikker.

Konklusionen må således være, at ikke mindst børn nok bør holde sig langt væk fra disse og beslægtede teknikker.

Vi bør også nævne, at bøger af Jes Bertelsen og nogle af hans tilhængere er blevet beskyldt for at tage sig mere kristne ud, end de er. Et eksempel er "Hjertebøn og Østkirkens mystikere" (2004), skrevet af ovennævnte Michael Stubberup. Bogen fik en fornem anmeldelse i Kristeligt Dagblad af tv-journalist (og tidligere Jes Bertelsen-elev) Anders Laugesen, der mente, at den gav "en grundig fremstilling af østkirkens bønstradition". Det fik den russisk-ortodokse præst Poul Sebbelov til at skrive kronikken "Jesus-bøn uden Jesus er meningsløs" (Kristeligt Dagblad, 26/10 2004), hvori han anførte, at bogen snarere oplyste noget om Vækstcentrets bønstradition. Stubberup new age-inficerede østkirkens bønsspraksis, fx Hjertebønnen (hvor "Herre, forbarm dig" repeteres), så den i bogen gøres til et automatisk virkende mantra, hvad hjertebønnen ikke er i den ortodokse kristendom.

Transferens og sammenbrud

"Infogruppen" og dens kontaktperson, etnograf Anette Leleur, har bl.a. kritiseret Bertelsens teknikker for at rejse kundalini-slangen i mediterende, hvilket kan gå galt ("meditationsinducerede psykotiske sammenbrud", lejlighedsvis kaldet en "skæv kundalinirejsning"), men også vellykkede rejsninger kan give problemer. Infogruppen fortæller Dialogcentret:

"Vi skelner mellem forløb, der resulterer i det kendte symptombillede med voldsomme energiproblemer i kroppen, ekstreme sansninger, psykologiske vanskeligheder, bevidsthedsforstyrrelser og lignende – og så de "glatte forløb", der på Vækstcenteret førte til en besættelsesagtig tilstand, hvor personen gik ind i et dybt afhængighedsforhold af Jes Bertelsen med tilsvarende ændringer i sin personlige identitet og livsforløb til følge. Af sidstnævnte har vi med sikkerhed kendskab til og har overværet to tilfælde af kundalinirejsning, men der er givetvis mange flere. Af førstnævnte har vi personlige beretninger om og bevidnet to alvorlige tilfælde og andenhåndsberetninger om to andre fra en meget pålidelig kilde. Dertil kommer de tilfælde, der nu er antydnet i Kristeligt Dagblad. I øvrigt er det vigtigt at vide, at Jes Bertelsen selv aktivt har tilskyndet til kundalinirejsning hos mindst en elev uden at forklare den indre sammenhæng og kompleksitet i fænomenet (rådet personen væk fra en kristen forventning om, at energi kom ned oppefra som i nåde, men i stedet skulle rejses nedefra rodchakraet i en opadstigende strøm langs ryggraden), og at han også har induceret fænomenet i samme elev. Problemet med hensyn til en generel statistik er, at de tilfælde, der gik galt, efter vores vidende alle er tysset ned og lempet væk fra Vækstcentret uden nogen opfølgende ansvarlighed og behandling. Disse mennesker er stigmatiserede og har selv måttet bære hele skylden, hvilket givetvis har medvirket til en anonymisering og marginalisering. Ingen aner ret meget om, hvordan en "skæv kundalini" skal "repareres", så i praksis lider de ramte videre og kommer ud i en social, personlig og åndelig krise, der kan føre direkte over i psykiatrien. Hvem har lyst til at stå frem med det senere, hvis man overhovedet har kræfter til det? Og i øvrigt er mange også bange for Jes Bertelsens magt. Derfor er det svært at sætte en "spildprocent" på, idet vi også må regne med andre ubalancerede udviklinger (oversensitivisering etc.), men måske et par

procent?"

Desuden har Infogruppen som nævnt kritiseret Jes Bertelsens åndelige påvirkning af børn (hans "spirituelle pædofili") på især Vækstcentret, men også forsøget fra Foreningen Børn og Eksistentiel Intelligens (FBEI) på at indføre Bertelsen-teknikker som drømmearbejde, fantasirejser og åndedrætsøvelser i Folkeskolens undervisningspraksis.

Hvad er problemet?

Der kan spores en tendens hos Bertelsen og de af ham inspirerede til at mene, at hans spirituelle system og erfaring ikke er new age, ikke er metafysik eller religion, ikke er system og i øvrigt slet ikke er til reel diskussion – i al fald medmindre man selv har drevet en lige så omfattende meditativ praksis som mesteren selv. Jes Bertelsen er "bevidsthedsforsker", og hans anskuelser og system er baseret på konkret erfaring, der hævdes at være almenmenneskelig! Det er en slående mangel på ydmyghed, som bliver særligt problematisk, når man har med særligt sårbare mennesker at gøre – så som folk i terapi og børn. Disse grupper har overladt magten til Bertelsen, og han ansvar for ikke at invadere deres grænser – og det kan være svært at undgå, når man mener, man har så meget ret.

Særlige problemer i tankegangen er den doktrin, der reelt hersker i Bertelsen-gruppen, at indsigt kun beror på meditativ praksis: Dvs. man skal have udført samme (mængde) meditativ praksis som Jes Bertelsen for at kunne kritisere ham, hvilket reelt betyder, at kun (andre) guruer har noget at sige.

Et andet problem er doktrinen om, at det er spirituelt, kosmisk og godt at være "trans-dual", dvs. hinsides det duale – dobbeltheder og differentieringer – for en evne til at skelne mellem to forskellige ting kan være nødvendig. Fx skal man i teori og praksis kunne skelne mellem terapeutiske metoder og risici (såsom overførsel/transferens af autoritet til terapeuten) og religiøse påstande og metoder, der kræver en anderledes kritisk sans.

Og skal ens teknikker have noget som helst at sige i den sekulære almenskole, der forbyder forkyndelse, bør man kræve, at man dualt kan sondre mellem neutral pædagogik og almindelse på den ene side og så på den anden side en new age-kults tantriske meditationsmetoder, som ifølge kilder skal have sendt folk på Psykiatrisk Hospital med "meditations-inducerede psykotiske sammenbrud". Teknikker, som Vækstcentret selv har indrømmet kræver "terapeutisk bearbejdninger ...[som] en forudsætning, og denne bearbejdning bør foregå hos professionelle terapeuter". Sørme store krav at stille til børn!

Jes Bertelsens biografiske data

1946 Fødes i Aalborg.

1965 Studentereksamen fra Aabenraa Statsskole. Interesse for Jung og Kirkegaard. Begynder på filosofi på Aarhus Universitet.

1967 Følger sin daværende "mentor" Johannes Sløk over på det nye institut idéhistorie. Har nu også interesse for Steiner.

1970 Guldmedaljeopgave i Kierkegaards filosofi. Bliver cand.mag i idéhistorie og begynder her at undervise som assistent, siden amanuensis og lektor.

1973 Halvandet års ophold på Jung-instituttet i Zürich.

1974 Dr.phil på en afhandling om bl.a. Jungs selvudviklingslære og alkymiens symboler. Samtidig intensiverer han privat en meditativ praksis.

1978 Begynder at gå til undervisning hos den irsk-danske healer Bob Moore, som underviser i chakraer, auraer, energier, healing og højere bevidsthed.

1982 Forlader lektoratet på idéhistorie for sammen med sin kone Hanne at oprette Vækstcentret i Nr. Snede – en slags blanding af et meditationskloster og en højskole med drømmetydning, meditation og lignende under inspiration fra især Jung og Moore.

1989 Besøger i Tibet den tibetanske buddhist Urygen Tulku Rinpoché. Fra nu af kraftigt inspireret af Urygen Tulkus dzogchen-meditation inden for den mest magiske af skolerne i den tibetanske buddhisme – Nyingmapa.

Noter:

1. Se det omfattende og Jes Bertelsen-kritiske website <http://infogruppen.minisite.dk/default.aspx?PageID=38442>
2. Se Jes Bertelsen: "Drømme, chakrasymboler og meditation" (Borgen, København, 1987), s. 50

3. Se dog en Jes Bertelsen-støttes svar på bl.a. Pia Skogemanns kritik her <http://www.jernesalt.dk/bertetik.asp>

Overskriften i netudgaven er ændret i forhold til den trykte udgave, hvor der stod "spirituel pædofil".

Senest opdateret (Torsdag, 29 Maj 2008 16:33)